

7. සුත්‍ර දේශනා තුළින් නිවන් මග

පසුගිය ලිපිවලින් අපි ත්‍රිපිටක පෙළ අර්ථ කථා ටීකාවන්හි ත්‍රිලක්ෂණයන් සඳහා ලබාදුන් අර්ථකථනයන් පිළිබඳව විස්තර කළෙමු. එකී ත්‍රිලක්ෂණ අර්ථයන්ම යොදාගෙන විපස්සනාව කිරීම භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අභිප්‍රාය වූ බව මේ ලිපියෙන් විස්තර කරන්නෙමු.

I. දීඝ නිකාය මහා නිධාන සූත්‍රය

දීඝ නිකායේ මහා නිධාන සූත්‍රයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළ සේක.

“සුඛාපි ඛො, ආනන්ද, වෙදනා අනිච්චා සඬ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා. දුක්ඛාපි ඛො, ආනන්ද, වෙදනා අනිච්චා සඬ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා. අදුක්ඛමසුඛාපි ඛො, ආනන්ද, වෙදනා අනිච්චා සඬ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා. තස්ස සුඛං වෙදනං වෙදයමානස්ස ‘එසො මෙ අත්තා’ති හොති. තස්සායෙව සුඛාය වෙදනාය නිරොධා ‘ච්චගො මෙ අත්තා’ති හොති. දුක්ඛං වෙදනං වෙදයමානස්ස ‘එසො මෙ අත්තා’ති හොති. තස්සායෙව දුක්ඛාය වෙදනාය නිරොධා ‘ච්චගො මෙ අත්තා’ති හොති. අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයමානස්ස ‘එසො මෙ අත්තා’ති හොති. තස්සායෙව අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය නිරොධා ‘ච්චගො මෙ අත්තා’ති හොති. ඉති සො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අනිච්චං සුඛං දුක්ඛං වොකිණ්ණං උප්පාදවයධම්මං අත්තානං සමනුපස්සමානො සමනුපස්සති, යො සො එවමාහ – ‘වෙදනා මෙ අත්තා’ති. තස්මාතිභානන්ද, එතෙන පෙතං නක්ඛමති – ‘වෙදනා මෙ අත්තා’ති සමනුපස්සිතුං.

‘තත්‍රානන්ද , යො සො එවමාහ ‘න හෙව ඛො මෙ වෙදනා අත්තා, අප්පට්ඨංවෙදනො මෙ අත්තා’ති, සො එවමස්ස වචනීයො ‘යත්ථ පනාචුසො, සබ්බසො වෙදයිතං නත්ථී අපි නු ඛො තත්ථ “අයමහමස්මී”ති සියා”’ති?

“නො හෙතං, හන්තෙ”.

“තස්මාතිභානන්ද, එතෙන පෙතං නක්ඛමති ‘න හෙව ඛො මෙ වෙදනා අත්තා, අප්පට්ඨංවෙදනො මෙ අත්තා’ති සමනුපස්සිතුං.

‘තත්‍රානන්ද , යො සො එවමාහ ‘න හෙව ඛො මෙ වෙදනා අත්තා, නො’පි අප්පට්ඨංවෙදනො මෙ අත්තා, අත්තා මෙ වෙදයති, වෙදනා ධම්මො හි මෙ අත්තා’ති, සො එවමස්ස වචනීයො ‘වෙදනා ව හි ආචුසො සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අපරිසෙසා නිරුප්ප්ඤ්ඤායුං, සබ්බසො වෙදනාය අසති වෙදනා නිරොධො අපි නු ඛො තත්ථ අයමහමස්මීති සියා?’ ති.

“නො හෙතං, හන්තෙ”.

“තස්මාතිභානන්ද, එතෙන පෙන නක්ඛමති ‘න හෙව ඛො මෙ වෙදනා අත්තා, නොපි අප්පට්ඨසංවෙදනො මෙ අත්තා, අත්තා මෙ වෙදයති, වෙදනා ධම්මො හි මෙ අත්තා’ති සමනුපස්සිතුං.”

“යතො ඛො, පනානන්ද, හික්ඛු නෙව වෙදනං අත්තානං සමනුපස්සති, නොපි අප්පට්ඨසංවෙදනං අත්තානං සමනුපස්සති, නොපි ‘අත්තා මෙ වෙදයති, වෙදනාධම්මො හි මෙ අත්තා’ති සමනුපස්සති. සො එවං අසමනුපස්සන්තො න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති, අනුපාදියං න පරිතස්සති, අපරිතස්සං පච්චත්තනං යෙව පරිනිබ්බායිස්සති. ‘බිණා ජාති, වුසිතං බුභ්මචරියං, කතං කරණියං, නාපරං ඉත්ථත්තායා’ති පජානාති.

සිංහල අර්ථය

ආනන්දය, සුඛචේදනාව ද අනිත්‍ය ය, සංස්කෘත ය (ප්‍රත්‍යයයන් විසින් සකස් වූයේ ය), ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්න ය, ක්ෂයධර්මය (ක්ෂීණ වන සුලු ය), ව්‍යධර්මය, (වැනසෙන සුලු ය), විරාගධර්ම ය (පහ වන සුලු ය), නිරෝධධර්මය (නිරුද්ධවන සුලු ය). ආනන්දය, දුඃඛචේදනාව ද අනිත්‍ය ය, සංස්කෘත ය. ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්න ය, ක්ෂයධර්මය, ව්‍යධර්මය, විරාගධර්ම ය, නිරෝධධර්මය. ආනන්දය, අදුඃඛාසුඛචේදනාව ද අනිත්‍ය ය, සංස්කෘත ය, ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්න ය, ක්ෂයධර්මය, ව්‍යධර්මය, විරාගධර්ම ය, නිරෝධධර්මය. සුඛචේදනාව විදුනා හට ‘මේ මගේ ආත්මය වේ’ යැ යි සිතෙක් වෙයි. ඒ සුඛචේදනාවගේ නිරෝධයෙන් ‘මේ මගේ ආත්මය ව්‍යග්‍ර වී (විසිර ගියේ යැ යි, පහ ව ගියේ යැ)’ යි සිතෙක් වෙයි. දුඃඛචේදනාව විදුනාහට ‘මේ මගේ ආත්මය වේ ’ යැ යි සිතෙක් වෙයි. ඒ දුඃඛචේදනාවගේ ම නිරෝධයෙන් ‘මගේ ආත්මය ව්‍යග්‍ර වී’ යැ යි සිතෙක් වෙයි. අදුඃඛාසුඛචේදනාව විදුනාහට ‘මේ මගේ ආත්මය යැ’ යි සිතෙක් වෙයි. ඒ අදුඃඛාසුඛචේදනාව නිරුද්ධ වීමෙන් ‘මගේ ආත්මය ව්‍යග්‍ර වී යැ’ යි සිතෙක් වෙයි. මෙසේ හෙ තෙම මෙ අත්ඛච්චි ම ආත්මයක් දක්නේ අනිත්‍ය වූ සුඛ වූ දුක් වූ අනිත්‍යාදී ලක්ෂණයන්ගෙන් මිශ්‍ර වූ (අදුඃඛාසුඛ වූ) උපදනසුලු නැසෙන සුලු රූපාදි ස්කන්ධයක් දකී. එහෙයින් ආනන්දය, ‘චේදනාව මගේ ආත්මයැ’ යි මෙය දක්නට මෙයින් නො රිසියෙයි.

ආනන්දය, ඔවුන් අතුරෙන් යමෙක් ‘චේදනාව මගේ ආත්මය නොවේ ම ය, මගේ ආත්මය ප්‍රතිසංවේදනා රහිත යැ’ යි මෙසේ කියා නම්, ‘ඇවැත්නි, යම් තැනෙක හැම අයුරින් ම විදීමෙක් නැත් නම්, එහි මේ මම වෙමි’ යි කියැ යුතු කිසි ස්කන්ධධර්මයෙක් වන්නේ දැ?’ යි හෙ තෙම කිය යුතු. (ඔහුගෙන් ප්‍රශ්න කළ යුතු).

“වහන්ස, මෙය (මම වෙමි යි ගත යුතු කිසි ස්කන්ධයෙක් එහි) නොවේ ම යැ” යි (අනදනෙරණුවෝ වාදාළභ.)

“ආනන්දය, එහෙයින් ‘චේදනාව මගේ ආත්මය නොවේ ම ය, මගේ ආත්මය ප්‍රතිසංවේදනාරහිත යැ’ යි මෙය දක්නට මෙයින් නො රිසියෙ යි.”

“ආනන්දය, ඔවුන් අතුරෙන් යමෙක් ‘චේදනාව මගේ ආත්මය නො වේ ම ය, මගේ ආත්මය චේදනාරහිත නො වේ ම ය, මගේ ආත්මය විදියි, මගේ ආත්මය විදින සුලු යැ’ යි යමෙක් මෙසේ කියා නම්, ‘ඇවැත්නි,

වේදනාවෝත් හැම අයුරින් ම හැම සැටියෙන් ම නො ඉතිරි ව නිරුද්ධ වන්නාහු නම්, හැම අයුරින් ම වේදනාව නැති කල්හි, වේදනාවගේ නිරෝධයෙන් එහි ‘මේ මම වෙමි’ යි කියා යුතු කිසිදු ස්කන්ධධර්මයක් වන්නේ දැ? යි මෙසේ හෙ තෙම කියැ යුතු (ඔහුගෙන් ප්‍රශ්න කළයුතු). “වහන්ස, (‘මේ මම වෙමි’ යි කිය යුතු කිසිත් වන්නේ ය යන) මෙය නො වේ ම ය.” ආනන්දය, එහෙයින් මෙයින් වේදනාව මගේ ආත්මය නොවේ ම ය, වේදනා නො වනුයේත් මගේ ආත්මය නො වේ ම ය, (වේදනායෙන් අන්‍ය ධර්මයක් වූ) මගේ ආත්මය විඳියි, (එසේ වූ) මගේ ආත්මය විඳින සුලු යැ’ යි මෙසේ මෙය දක්නට නො රිසියෙයි.

“ආනන්දය, යම් කලෙක මහණ වේදනාව ආත්ම කොට නො දකී ද, ආත්මය වේදනා නොවූවක් කොට හෝ නො දකී ද, ‘මගේ ආත්මය විඳියි, මගේ ආත්මය විඳින සුලු යැ’ යි හෝ නො ම දකී ද, එසේ නො දක්නා හෙ තෙම ලොවැ කිසිත් (ආත්ම ආත්මීය වශයෙන්) නො ගනුයේ තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි මාන යන තුන් පරිත්‍යේසනායෙන් පරිත්‍යේසනා නො කෙරෙයි. පරිත්‍යේසනා නො කරන්නේ තෙමේ ම කෙලෙස් පිරිනිවර්තන පිරිනිවෙයි, ‘සසර ඉපැත්ම ක්ෂීන වීයැ යි, මග බබ්බර වැස නිමැවීණැ යි, කළ යුතු දැ කරන ලද්දේ යැ යි, මේ රහත් බව පිණිස කළයුතු අනෙකක් නැතැ’ යි දැනගනී.

(දීඝනිකාය 2 - මහාවග්ගය - මහානිදාන සූත්‍රය - බු.ප.මු. 100, 102)

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙහිලා පළමුව සුඛ, දුක්ඛ අදුක්ඛමසුඛ වේදනාවන් ධර්මතාවන් බව බය ධම්ම, වය ධම්ම ආදී පදයන්ගේ ‘ධම්ම’ යන පදයෙන් වදාළසේක.

ධම්ම යන පදයේ අර්ථය ධම්මසංගණිප්පකරණ අර්ථකථාවෙහි මෙසේ දක්වයි.

“අත්තනෝ පන සභාවං ධාරෙත්තීති ධම්මා, ධාරියාති වා පච්චයෙහි ධාරියන්ති වා යථාසවභාවතො ති ධම්මා”

[තමන්ගේ ස්වභාවලක්ෂණය දරන්නේනුයි ධම්ම වේ. තවද තෙමේම දරන්නෙනුයි හෝ ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් දරන්නේනුයි හෝ පවතින ස්වභාව ලක්ෂණවශයෙනුයි ධම්මා වේ” (ධම්මසංගණිප්පකරණ අ.ක. හේ.මු. 63)]

මේ අනුව ධම්ම යනු ස්වභාව ලක්ෂණ මාත්‍රයේය. අර්ථකථාවෙහි තවදුරටත් නිස්සත්ත නිප්ඵව හෙයින්ද ‘ධම්ම’ යයි ද දක්වයි. එබැවින් මෙහි ත්‍රිවිධ වේදනාවෝ ධර්මතා වශයෙන්ම වදාළ බැව් දතයුතුය. ත්‍රිවිධ වේදනා හා සම්ප්‍රයුක්ත අනෙකුත් නාම ධර්මයෝ ද ඒ නාම ධර්මයන්ට උප්පත්ති ස්ථාන වූ කයෙහි රූප ධර්මයෝ ද ත්‍රිවිධ වේදනාවන් වදාළ කල්හි වදාළාහුම වෙත්. මෙලෙස මේ සියළු නාම රූප ධර්ම ධර්මතා ලෙසම නොහොත් ස්වභාව ලක්ෂණ ලෙසම වදාරණ ලද්දේ වෙයි.

එකී ත්‍රිවිධ වේදනාවෝ සංඛ්‍යා පටිච්චසමුප්පන්න යැයි වදාළ බැවින් ඒ ධර්මයෝ ද ඒ භා උපන් නාමයෝ ද ඇසුරු කරගත් රූපයෝ ද සංඛ්‍යා පටිච්චසමුප්පන්න යැයි වදාළේම වෙත්. එයින් ඒ සියලු ධර්ම ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් උපදින බව දක්වයි.

ත්‍රිවිධ වේදනාවෝ අනිච්චා, ඛයධම්මා, වයධම්මා, විරාගධම්මා, නිරෝධධම්මා යැයි වදාළ බැවින් “යන්තිච්චං තං දුක්ඛං යංදුක්ඛං තදන්තා” (යමක් අනිත්‍ය වේද එය දුක්ඛය. යමක් දුක් වේද එය අනාත්මයය) යන පාලියට අනුව ත්‍රිවිධ වේදනාවන්ගේම අනිච්ච, දුක්ඛ, අනාත්ම වදාළේම වෙත්. එබැවින් ඒ වේදනාවෝද එක්ව උපන් නාමයෝද ඇසුරු කර ගත් රූපයෝද අනිච්ච, දුක්ඛ, අනාත්ම බැව් වදාළේම වෙත්.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ත්‍රිවිධ වේදනාවන් කරණය කොට සියලු නාමරූප ධර්මයන්ගේ ත්‍රිලක්ෂණයෙන් යුක්ත බව වදාරා ඉන් අනතුරුව “තස්ස සුඛං වෙදනං වෙදයමානස්ස එසො මෙ අත්තාති භොති ” යනුවෙන් වදාරමින් ඒ වේදනාව කෙරෙහි “ වේදනාව මාගේ ආත්මය” යැයි ආත්ම දෘෂ්ටිය හෙවත් සක්කාය දෘෂ්ටිය ඇතිවන ආකාරය දක්වයි. මෙලෙස විද්‍යාමාන වන්නා වූ අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම වූ වේදනාව කෙරෙහි විද්‍යාමාන නොවන්නා වූ හෙවත් සැබැවින් ම නැත්තා වූ ආත්ම හැඟීමක් සත්වයෙක් ඇත පුද්ගලයෙක් ඇත මමෙක් ඇත යන වැරදි හැඟීමක් නොහොත් ආත්ම දෘෂ්ටියක් ඇති වන බව “වේදනාව මාගේ ආත්මය යැයි ගන්නේය” යන්නෙන් වදාරන ලද්දේ වෙයි.

මීළඟට වේදනාව නිරුද්ධ වන කල්හි “ච්චාග්ගෝ මෙ අත්තා” (මාගේ ආත්මය විසිරුණේය) යැයි සිතෙන බව කීමෙන් මෙතුවක් වෙලා වේදනාව කෙරෙහි තිබූ ආත්ම දෘෂ්ටිය වෙනත් ස්කන්ධයක් කෙරෙහි ඇතිවන බව දක්වයි.

එසේ ත්‍රිවිධ වේදනාවට ම කරුණු දක්වා “ඉති සො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අනිච්චං සුඛං දුක්ඛං චොකිණ්ණං” යනාදී වශයෙන් මෙසේ මේ පුද්ගලයා අනිත්‍ය සුඛ දුක්ඛ ආදී ලක්ෂණයන්ගෙන් මිශ්‍ර වූ ඉපදෙන බිඳෙන ස්වභාවය ඇත්තාවූ මේ වේදනාව ආත්මය ලෙස ගන්නා බව වදාරන ලද්දේය. තවදුරටත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ “ආනන්දයෙනි, මෙබඳු වූ අනිත්‍ය ආදීන් ගෙන් යුක්ත වූ වේදනාව ආත්ම වශයෙන් ගන්නට නුසුදුසු” යැයි වදාරයි.

ඉදින් ඒ පුද්ගල තෙමේ ආත්ම දෘෂ්ටිය රූපස්කන්ධය කෙරෙහි බැසගත් විට “වේදනාව මාගේ ආත්මය නොවේ, මාගේ ආත්මය විදින ස්වභාවයෙන් තොර” යැයි කියා නම් ඒ විදීම ස්වභාවය රහිත වූ අනිත්‍යාදී ලක්ෂණවලින් යුක්ත වූ රූප ස්කන්ධය කෙරෙහි, වේදනාවේ බැසගත්තා මෙන්ම ආත්ම දෘෂ්ටියෙන් බැසගෙන “එහි මම වෙමි” යයි කීමට සුදුසු දැයි ප්‍රශ්න කළ යුතු යැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාරයි. ආනන්ද හිමි එයට නුසුදුසු යැයි පිළිතුරු දෙයි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නැවතත් ඒ පුද්ගල තෙමේ රූප, වේදනා හැර සෙසු බන්ධනය කෙරෙහි ආත්ම දෘෂ්ටියෙන් බැසගෙන “වේදනාව මගේ ආත්මයද නොවේ, මගේ ආත්මය වේදනා විඳීම් රහිතයෙක්ද නොවේ. මම වේදනා විඳින සුළු වෙමි යනාදී වශයෙන් කියයි නම්, වේදනාව නිරුද්ධ වන විට සෙසු බන්ධනයද නිරුද්ධ වන බැවින්, වේදනාව නිරුද්ධ වන විට “මම එහි වෙමි” යි කීමට සුදුසු දැයි ප්‍රශ්න කළ යුතු යැයි වදාරණ සේක. ආනන්ද හිමි එයටද නුසුදුසු යැයි පිළිතුරු දෙයි.

අවසානයෙහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යමෙක් (වේදනාව ආත්මය ලෙස ගෙන) වේදනාව මගේ ආත්මය යැයි ද (රූපය ආත්මය ලෙස ගෙන) මගේ ආත්මය වේදනා නොවිඳින්නෙක් යැයි ද (සෙසු බන්ධනය ආත්ම ලෙස ගෙන) මගේ ආත්මය වේදනා විඳින සුල්ලෙක් යැයි ද යන තුන් තන්හි ආත්ම වශයෙන් බැස නොගන්නේ නම් මේ ලෝකයේ කිසිවක් උපාදානය නොකර කෙලෙස් පිරිනිවීමෙන් පිරිනිවෙන බව දේශනා කළ සේක.

ඉහතින් දක්වන ලද මහානිදාන සූත්‍ර පාඨයේ අර්ථය කෙටියෙන් දැක්වූයේ සූත්‍රය තුළින් ථේරවාදී විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය මතු කර දැක්වීමටය.

එහි පළමුව ත්‍රිවිධ වේදනාදී නාමරූප ධර්ම ධර්මතා මාත්‍ර බව දැක්වීමෙන්

★ නාමරූප පරිග්‍රහණය දක්වා වදාළ සේක.

දෙවනුව නාමරූපයේ ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් උපදින බව දැක්වීමෙන්

★ ප්‍රත්‍ය පරිග්‍රහණය දක්වා වදාළ සේක.

නාමරූප ධර්මයේ ත්‍රිලක්ෂණයන්ගෙන් යුක්ත බව දැක්වීමෙන්

★ සම්මසනඤාණයේ සිට ඉදිරි නව මහා විදර්ශනාඤාණ දක්වන ලදී.

II. සංයුක්ත නිකාය - භූත සූත්‍රය

තවද මේ ත්‍රිලක්ෂණ අර්ථ සහිත විපස්සනා පිළිවෙළ ත්‍රිපිටකය පුරාවට සූත්‍ර දේශනාවල යෙදී ඇති අතර සංයුක්ත නිකායෙහි භූත සූත්‍රයෙහි මෙසේ දැක්වේ.

“කථඤ්ච, හන්තෙ, සඬ්ඛාතධම්මො හොති? භූතමිදන්ති, හන්තෙ, යථාභූතං සම්මජ්ජඤ්ඤාය පස්සති. භූතමිදන්ති යථාභූතං සම්මජ්ජඤ්ඤාය දිස්වා භූතස්ස නිබ්බිදා විරාගා නිරොධා අනුපාදා විමුත්තො හොති. තදාභාරසම්භවන්ති යථාභූතං සම්මජ්ජඤ්ඤාය පස්සති. තදාභාරසම්භවන්ති යථාභූතං සම්මජ්ජඤ්ඤාය දිස්වා ආභාරසම්භවස්ස නිබ්බිදා විරාගා නිරොධා අනුපාදා විමුත්තො හොති. තදාභාරනිරොධා යං භූතං තං නිරොධධම්මන්ති යථාභූතං සම්මජ්ජඤ්ඤාය පස්සති. තදාභාරනිරොධා යං භූතං තං නිරොධධම්මන්ති යථාභූතං සම්මජ්ජඤ්ඤාය දිස්වා නිරොධධම්මස්ස නිබ්බිදා විරාගා නිරොධා අනුපාදා විමුත්තො හොති. එවං ඛො, හන්තෙ, සඬ්ඛාතධම්මො හොති.

සිංහල අර්ථය

වහන්ස, කෙසේ නම් දන්නා ලද දහම් ඇත්තේ වේ ද? වහන්ස, මේ ස්කන්ධපඤ්චකය යි තතුසේ මනා නුවණින් දකී. මේ ස්කන්ධපඤ්චකය තතුසේ මනා නුවණින් දැක ස්කන්ධපඤ්චකය පිළිබඳ කළකිරීමෙන් නො ඇලීමෙන් නිරෝධයෙන් උපාදාන විසින් නො ගෙණ මිදුනේ වේ තෙල ස්කන්ධපඤ්චකය ආභාරයෙන් භටගත්තේ ය යි තතු සේ මනා නුවණින් දකී. එය ආභාරයෙන් භටගත්තේ යයි තතු සේ මනා නුවණින් දැක ආභාරයෙන් භටගත් පඤ්චස්කන්ධය පිළිබඳ කළකිරීමෙන් නො ඇලීමෙන් නිරෝධයෙන් උපාදාන විසින් නො ගෙණ මිදුනේ වේ. ඒ ආභාර නිරෝධයෙන් - යමක් භටගත්තේ ද එය නිරෝධ ස්වභාව කොට ඇත්තේ ය යි තතු සේ මනා නුවණින් දකී. ඒ ආභාර නිරෝධයෙන් - යමක් භටගත්තේද එය නිරෝධ ස්වභාව කොට ඇත්තේ ය යි තතු සේ මනා නුවණින් දැක නිරෝධ ස්වභාව කොට ඇති ස්කන්ධපඤ්චකය පිළිබඳ කළකිරීමෙන් නො ඇලීමෙන් නිරෝධයෙන් උපාදාන විසින් නො ගෙණ මිදුනේ වේ. වහන්ස, මෙසේ දන්නා ලද දහම් ඇත්තේ වේ. (මෙයින් රහත්භූතේ පිළිවෙත කියු.) (සංයුක්ත නිකාය II - අභිසමය සංයුක්තය - භූත සූත්‍රය - බු.ජ.මු. 76)

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පාරායන වර්ගය අජිත ප්‍රශ්නයෙහි ගාථාවකින් පැනයක් අසන ලදුව භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් ම න්‍යාය ගත් සාරිපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් පැන විසදාලීම් වශයෙන් මෙම සූත්‍ර කොටස දේශනා කොට වදාරන ලදී. ඒහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශෛක්‍ෂ අශෛක්‍ෂ ප්‍රතිපදාව අසා වදාළ සේක. එයින් අශෛක්‍ෂ ප්‍රතිපදාව දැක්වීම් වශයෙන් සාරිපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ මේ සූත්‍ර කොටස දේශනා කළ සේක.

එහිදී සාරිපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ පුද්ගලයා යනු භූත හෙවත් ස්කන්ධ පංචකයක් හෙවත් රූප වේදනා සංඥා සංඛාර විඥානය යි වදාළ සේක. ඒ තුළින් සත්කයා යනු නාම-රූප බව දැක්වූ සේක.

- එයින් නාම-රූප පරිග්‍රහණය වදාළේය.

ඒ ස්කන්ධ පංචකය සතර වැදෑරුම් ආභාරයන් හෙවත් කබලිංකාකාර ආභාර, එස්සාභාර, මනෝසඤ්චේතනා ආභාර, විඥාන ආභාර යන්ගෙන් හටගත් බව වදාළ සේක.

- ඒයින් ප්‍රත්‍ය පරිග්‍රහණය වදාළ සේක.

ඉන්පසු ඒ ආභාර නිරෝධයෙන් යම් ස්කන්ධපඤ්චක භූතයෙක් වේද එය ස්කන්ධ පඤ්චකය නිරවශේෂ නිරෝධයට යන්නේ යයි වදාළ සේක. මෙසේ ස්කන්ධ නිරවශේෂ නිරෝධ වන බව දේශනා කිරීමෙන් ස්කන්ධයන්ගේ අනිත්‍ය ලක්ෂණය දේශනා කරන බව දන යුතුය. අනිත්‍ය ලක්ෂණය දේශනා කිරීමෙන් අනිත්‍ය ලක්ෂණය පදනම් කොට ගත් දුක්ඛ අනාත්ම ලක්ෂණයන්ද දේශනා කළ බව දන යුතුය.

- මෙසේ අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණය දේශනා කිරීමෙන් සම්මර්ශන ඥානයේ පටන් නව මහාවිදර්ශනා ඥානයන්ම දේශනා කළ බව දන යුතුය. ඒ සම්මර්ශන ඥානය ම පදනම් කොට ගෙන ඉතිරි නව මහාවිදර්ශනා ඥාන උපදින බැවිනි.

මෙසේ මේ භූත සුත්‍රය ඇසුරින් ධම්මසේනාධිපතින් වහන්සේ විසින් ථේරවාදී විපස්සනා ප්‍රතිපදාව දේශනා කළ බව නුවණැත්තෝ දන යුතුත්තාහ. නැවත භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සාරිපුත්තයන් වහන්සේගේ භාෂිතය අනුමෝදන් වීමෙන් ථේරවාදී විපස්සනා ප්‍රතිපදාව ශ්‍රී මුඛ බුද්ධ දේශනාව බවට පත්කළ බවද නුවණැත්තෝ දන යුත්තාහ.

මෙතුළින් මේ කාරණා ගෙන හැර දැක්වූයේ පෙර ලිපිවලින් දැක්වූ අර්ථවලින් යුක්ත අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම ත්‍රිලක්ෂණ වැඩිමෙන්ම පමණක් නිවන් සාක්ෂාත් කළ හැකි බවත්, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අභිප්‍රාය වූයේ ත්‍රිලක්ෂණයන් එකී අර්ථ වලින් යොදා ගෙන සම්මර්ශණය කිරීම මඟින් නිවන් අවබෝධ කරවීම බවත් පහදා දීමටය. එබැවින් නුවණැත්තෝ පෙර දක්වන ලද අර්ථ යොදා ගෙන ත්‍රිලක්ෂණ භාවනා වඩා නිවන් සාක්ෂාත් කර ගනිත්වා.

මෙකී ත්‍රිලක්ෂණ අර්ථයන් සජ්ත විභූද්ධියෙහි හා සතර මහ අපදේශයන්හි බහාලා අර්ථ මතු කර ගැනීම මිලභ ලිපියෙන් දක්වන්නොමු.